

БЕЛЕШКИ ЗА НАТПИСОТ ОД ЦРКВАТА КОНСТАНТИН И ЕЛЕНА

Пред кратко време нашиот вреден соработник Мирослав Марковиќ го објави, прочита, преведе и објасни грчкиот натпис од охридската црква Цар Константин и царица Елена во археолошкото списание *Старинар*¹⁾. Авторот уште во почетокот на својот коментар, зад текстот и преводот, вели дека натписот не го знае од автопсија но само по една фотографија (снимка и сопственост на арх. проф. Г. Бошковиќ). Авторот ни го соопштува горното за да ни објасни зошто се ограничил од давање детален опис на натписот. Ние мислиме дека тоа е на место: Не можеш да го опишуваш она што не си го видел и не можеш да даваш димензии на нешто што не си го измерил.

Ние не сакаме да завлегуваме во тоа зошто авторот не се постарал да се запознае со натписот $\epsilon\chi\ \alpha\upsilon\tau\omicron\psi\iota\alpha\varsigma$, но мораме да забележime дека некои грешки ќе изостанеа ако авторот го имаше видено натписот. Она што ни го дава оригиналот ни најверна репродукција не може да ни го предаде и само во крајна нужда, кога е оригиналот уништен или недостапен, копијата може да ни го замени.

Тука го донесуваме описот негов и димензиите со една скица што ги изработи студентот на нашиот факултет Михаил Банде:

„Натписот е поставен на јужниот сид, над вратата. Работен е во техника сувофреско. Бојата во свое време била бела, но, сега изгледа сива, со нееднаков интензитет, а овде онде се појавува сепија. Буквите се работени со затворена кафјава боја (денешен изглед: речиси црни).

Линиите што го оивичуваат текстот се работени со бојата на буквите. Пошироките „ширити“ пак, кои ги одделуваат колоните, се во керамидна боја, како и пооделни знакови на интерпункцијата.

Целиот натпис е составен од четири дела: еден плиток и долг — преку целата ширина — на горниот дел, и под

¹⁾ Мирослав Марковиќ, Грчки натпис са цркве Константина и Јелене у Охриду. *СТАРИНАР*, Нова серија, Књига II, Београд 1951, стр. 185—192.

него три колони текст (редови и димензии в. долу). Сите делови одн. целиот натпис е оивичен со ширит, чија ширина варира од 2,1—4,6 см. Горниот крај има надворешна ширина (со ширитите) 102,6 см., внатрешна — делот над колоните — 94 см., а на колоните 94,2. Долниот крај има внатрешна ширина 95,5 см. Висината внатрешна (на целиот натпис) била околу 68 см.

Висината внатрешна на делот над колоните е на десниот крај 5,5 см., а на левиот 5 см.

Средна висина само на колоните (денес) е околу 55 см.; ширината на I колона околу 30 см., на II к. околу 26,5 см, и на III к. околу 30,5 см.

Должина на редовите над колоните:

ред I — 92,1 см.

ред II — 93,2 (+1,5) см.

Колона I		Колона II		Колона III	
Ред	1 — 28,5 см.	Ред	1 — 24,5 см.	Ред	1 — 29,3 см.
	2 — 28,7		2 — 23		2 — 29,6
	3 — 29,1		3 — 24,4		3 — 29,6
	4 — 28,8		4 — 24,3		4 — 27,8
	5 — 28,7		5 — 24,3		5 — 28,9
	6 — 29,1		6 — 24		6 — 28,5
	7 — 29		7 — 25		7 — 28,6
	8 — 27,8		8 — 25		8 — 28,4
	9 — 28,2		9 — 24,5		9 — 28,3
	10 — 29		10 — 24,8		10 — 27,9
	11 — 28,2		11 — 25		11 — 28,5
	12 — 28,6		12 — 25,4		12 — 29,2
	13 — 28,2 (+1,2)		13 — 25,2		13 — 29,3
	14 — 28,7		14 — 25,1		14 — 29
	15 — 29,2		15 — 26		15 — 29,6
	16 — 29,5		16 — 24		16 — 29,8
	17 — 28		17 — 26		17 — 28,3
	18 — 23,7		18 — 26,2		18 — 27,4
	19 — 29,2		19 — 26		19 — 29,6
	20 — 29,9		20 — 24,6		20 — 29,5
	21 — 29,5		21 — 26,2		21 — 29,5
	22 — 28,6		22 — 26,7		22 — 29
	23 — 28,8		23 — 25,7		23 — 29,3
			24 — 25,6		24 — 29,2
			25 — 24		25 — 28,2
			26 — 21		26 — 28,7
			27 — 25,9		27 — 28,1
					28 — 28,5

(Надолу е рушено)

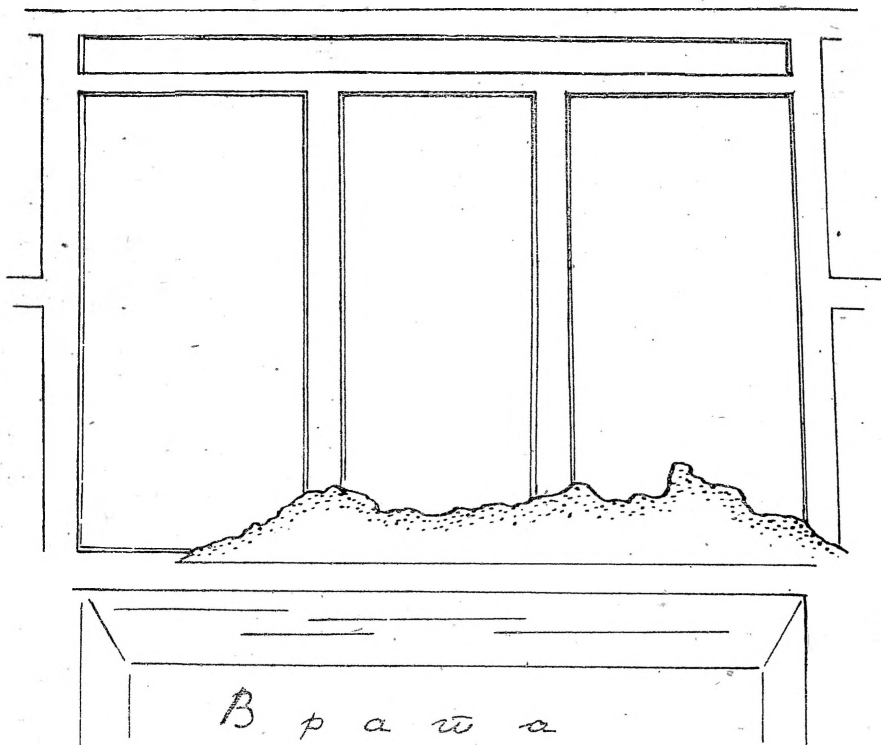
(Надолу е рушено)

Висина на текстот:
43 см.

Висина на текстот:
53,4 см.

Висина на текстот:
52—47 см.

Висината на буквите варира од 0,9 см. до 2,3 см.) тоа е најголемата буква — во колона II, ред 17, прва буква). Ширината варира од 0,6 до 1,6 см.“

За изгледот на натписот покрај описот и скицата упатуваме на фотографијата на д-р Г. Бошковиќ, објавена од М. Марковиќ на стр. 185 од споменатото списание (в. бел. 1).

Треба да забележиме инаку дека натписот е многу добро запазен со исклучение на неколку мали оштетувања — од коишто некои успешно се дополнети од авторот — и дека колегата Марковиќ доста добро го прочитал кога ќе се има пред вид горе спомнатиот факт дека натписот не го видел.

Натписот го прегледавме и пред објавувањето и по објавувањето неколку пати и можеме да кажеме дека во својот поголем дел е добро прочитан и разбран, но има неколку места со кои ние не можеме да се согласиме: за едните затоа што се погрешно транскрибирани и прочитани од фотографијата, за другите затоа што сметаме дека авторот погрешно ги разбрал, превел или објаснил, а има и едно погрешно преведено од невнимателност.

Ќе појдеме од првите т. е. од погрешно транскрибира-ните и погрешно прочитаните места на натписот:

1. Уште во првиот ред на натписот којшто го беше објавил Вл. Петковиќ во Старинар од 1923 (сер. 3, II 30) кај зборот ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ колегата Марковиќ во транскрипцијата на стр. 186 има во лигатура ΠΑΝΑΝΣΕΠΤΟΣ, во читањето на стр. 187 πάν[αν]σεπτος, а во коментарот на стр. 189 вели: „У 1.0 чини ми се да је једно ΑΝ у речи πάνσεπτος сувишно, али снимак ту није јасан.“ Снимката тука навистина не е јасна, но на самиот натпис јасно и чисто стоји ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ.

2. Во првата колона почетокот на 5. ред, според транскрипцијата на авторот, има ΟΑΛ, а во читањето авторот го дополнил (όλλο) како дитографија од следното όλλόχρονον и на стр. 189 (во коментарот) читаме за истото: „L. 5: όλλο сувишно“. Ние не можевме да прочитаμε ΟΑΛ, но само ΟΝ, само што десната црта од Ν не е добро запазена (го има само горниот дел). Тоа е крајот на зборот од претходниот ред т. е. зборот έλλογάδι — ον.

3. Во првата колона ред 13. авторот има во транскрипцијата С^{ер} β (?) а во следниот ред несигурни НΟΥ, потоа сигурни О·АС, пак несигурно Υ и малу поиздигнати сигурни ОХ, потоа К, несигурно Α и сигурно Β. На стр. 187 прочитал σερεβ ηουο ασου· οх κ' άλλ[ον], а во белешките на стр. 189 вели „L. 14: можда коруптела од НКО 'ΑΣΗΜΟΥ (српском руком од сребра)? — К [ΑΙ]ΑΒ[ΟΝ]: Β је, држим, писарева грешка, место Λ“. — На самиот натпис, иако тешко, уште се чита С^{ер} — ΒΙΚΟ. Следниот збор не е сосема јасен оти буквите во поголемиот дел се избрисани, но може да се претпостави 'ΑΠΟСТОΛ" т. е. απόστολον. Потоа е јасно Κ, 'ΑΛ" т. е. καί άλλον и нема „писарева грешка“ но на фотографијата тоа не е јасно.

4. Во првата колона ред 21. авторот има во транскрипцијата ΔΟΤΖ8Σ и прочитал Δότζους, а во белешките нема ништо, значи сосема сигурно прочитано. Во списокот на топонимите на стр. 190 читаме: „εις τους Δότζους (I 20) — неко село Доци . . .“ и на стр. 191 „ΜΑΝΑΣΤΙΡΙ И ЦРКΒΕ — 1. Путеводителке (της 'Οδηγητρίας, I 22) — неки манастир у Доцима . . .“ — Фотографијата овдека го излага авторот и му сервира едно име кое го нема во натписот и кое од фонетска страна не е возможно за Македонија, а уште помалу за Охридско. Натписот има чисто и јасно εις τους Πέστους т. е. Пешчи, од кое секако има произлезено денешното село Пештани одн. Пешчани, како го изговара народот од Охрид и Охридско. Овде се потврдува најарно она што го рековме погоре: дека ни најарната репродукција не може да го замени оригиналот.

Сега ни е јасно и за која Патеводителка (της Ὁδηγ-
τρίας) може да се работи кога оваа се наоѓа западно од
лозјето во Пешчи: Тоа е старата црква на Богородица од
Пештани. Од натписот разбравме дека пештанската Бого-
родица е Одититрија-Патеводителка т. е. дека оваа е оној
манастир „можда неки од 5 Богородичиних ман. Охрида
и околине“ а не „Челница?“ (Марковиќ, о. с. 191)²). За нас
е важно дека тука (за прв пат) го имаме забележено по-
старото име на Пештани — Пешчи³).

²) Погрешното читање Δοτζουvs на м. Πέστζουvs го доведе и авторот
на другата статија, за датирањето и ктиторите на црквата Константин
и Елена Мирјана Коровиќ-Љубинковиќ (Црква Константина и Јелене
у Охриду, СТАРИНАР Н. С. књ. II, стр. 175—184) до нови грешки и
погрешни хипотези, дека спомнатиот „манастир“ на Одититрија бил
веројатно денешната црква Св. Климент итн. (о. с. стр. 176 ин.).

За датирањето на црквата К. и Е. секако имаат вредност по-
датоците што се најдуваат во натписот, оти по објектите и лично-
стите, доколку тие можат да се идентифицираат сосема точно, ќе
може да се определи долната граница одн. terminus post quem за по-
дигањето на црквата. Затоа е пред сè важно, точно да се прочитаат
имињата на објектите и личностите.

Црквата на Одититрија во Пешчи (а не во Доци!) не може
да се идентифицира никако со Перивлепта (т. е. денешен Св. Климент),
оти локалитетот Пешчи (или погрешното Доци) не е Охрид а Пешчани
и оти Одититрија не е Перивлепта, а тоа се гледа најарно од истиот
натпис каде што е спомената и самата Перивлепта изрично (кол. III
ред 21: καὶ ἐκ δυσμῶν τῆς Περιβλέπτου)

Ние не можеме да ја примиме како сигурна ни идентификацијата
на поп Стефан од натписот со оној поп Стефан што го подигнал Стар
Св. Климент, оти свештеници со името Стефан во Охрид и Охридско
имало во секое време, а понекогаш веројатно и по неколку истовре-
мено. — За датирањето на црквата К. и Е. сега може да биде важна
црквата на Богородица од Пештани, до колку можеме да утврдиме
со сигурност кога е таа подигната. Како terminus post quem може да
се земе и времето на Никифор Калист Ксантопул (првата половина на
XIV век) оти во инвентарот на црквата се спомнува и еден „Ксантопул“
(веројатно синаксар од истоимениот автор). Уште еден податок може
и треба да се земе пред вид за датирањето на црквата. Во натписот
се спомнува и едно лице со прекар Чауш кој можел да дојде од
турскиот јазик, значи веќе од едно време кога во западна Македо-
нија има Турци. Забелешката на колегата Марковиќ „иако још нема
Турака“ треба да се земе cum grano salis.

³) Денешното име на Пештани може да укажува на тоа дека неко-
гаш тоа ги означувало жителите на месноста Пешти и дека подоцна по
името на жителите се нарекла новата населба, ср. Галичани (село во Пе-
лагонија по основателите негови Галичани) и слични населби чие име се
завршува на -ани, како Врбјани, Забрежани, Подмочани, Кукуречани итн.

Во втората своја работа „Прилог топономастици Средњевековне
Македоније“ ИЧИИ САН III 253—5, М. Марковиќ во места за кои не
знае каде лежат го брои Πέστζουvs (со ниеден збор не го споменува
поранешното свое читање Δοτζουvs), Пешчи, Пешчани. Ако го усвоил
моето читање, како што вели во белешката, и ако го примил Пешчи =
Пешчани, како што го оставил тука, тогаш не може Πέστζουvs одн.
Пешчани да биде непозната населба. — Тука и пак се вели за Че-
ковштина дека е „планина“, иако таква планина не е позната. Че-
ковштина е рид а планина е Галичица.

5. Во втората колона ред 6. при крајот во транскрипцијата има ΕΙΣΤΙ а во читањето εἰς τῇν. На самиот натпис стои јасно εἰς τ“.

6. Во втората колона ред 23. на крајот и ред 24. има во транскрипцијата ΤΟΝ ΗΕ — ΔΩΝΤ8ΤΖΑ8CΙ а во читањето τὸν Ἰέδων τοῦ Τζαούσι и во списокот на личните имиња (стр. 191): „Једон (син) Чаушев (?), иако још нема Турака (II 24).“ Авторот не забележи дека τὸν не може да биде акузатив туку генитив по аналогича на останатите претходни генитиви (τῆς Ὀδηγήτριας, τῆς ὁδοῦ, τοῦ Παντάπα, τοῦ Νικολίτζα, τοῦ ἱερέως Θεοδώρου, итн., оти се работи за имање на — во случајов на децата од Чауша τῶν παίδων (предадено ΙΕΔΩΝ, со изоставена хоризонтална црта за лигатурата Π меѓу претходното Ν и Ι) тоῦ Τζαούσι (ср. погоре τῶν παιδίων τοῦ Ἠανούτα).

7. Во втората колона од ред 28 и 29 нема ништо освен два трага на акенти во почетокот. Авторот ги дополнува со < κ' ἀποστόλων Κωνσταντίνου κ' Ἑλένης ναὺν τοῦτον (ν)ὰ φυλάγῃ Κ(ύριος)ς + >.

Вешти и посигурни дополнувања има и во третата колона ред 23, 26 и 28, каде што дополнението κάτωθεν не е сосема сигурно.

Во погрешно прочитани места спаѓаат:

1. Во почетокот на првата колона ред 1. изразот Ἐστὼ γνωστὸν πάντων е прочитан ἐς τὸ γνωστὸν πάντων.

Изразот ἐς τὸ γνωστὸν во грчкиот јазик не е познат, но авторот тука бил по секоја веројатност заведен од генетивната форма πάντων нам. πασιν, макар да е познато од византискиот и новогрчкиот, дека генетивот ја презел улогата на дативот. Така и овде е πάντων = πασιν. Во преводот требаше, според тоа, да стои „нека буде свима знано“ или „нека је свима познато“ (ср. го слов. израз „вѣдомо боуди“ одн. „да боудетъ вѣдомо“).

2. Авторот скратениот збор καὶ со κ' сегде пред вокали го предаде во читањето со κ', што е погрешно за византискиот народен јазик, исто како и за новогрчкиот; требаше сегде да го предаде полно καὶ (на пр. κ' ἄλλον шест пати нам. καὶ ἄλλον).

3. Во првата колона ред 14—15 авторот има во транскрипцијата ΜΑΝ8-ΑΛΙΑ а во читањето μάνου, ἄλλα т. е. како да се два збора, што доведе до сосема погрешно толкување и превод. Зборот е јасно еден — μανουάλια, а не два, и може да се најде во секој малу посолиден грчки речник. Се работи за големи („рачни“) свешници (шандани)⁴.

⁴) S. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods, Cambridge 1914, s. v. μανουάλιον, οὐ, τό (manualis) *L. candelabrum*, large candlestick used in churches. Porphy. Cer. 75, 3. Typic. 59.

Просто е несватливо како можеше авторот да прочита одделно $\mu\acute{\alpha}\nu\omicron\upsilon$ и од транскрипцијата $\acute{\alpha}\lambda\iota\alpha$ да направи $\acute{\alpha}\lambda\lambda\alpha$ и да претполага во $\mu\acute{\alpha}\nu\omicron\upsilon$ латински збор *mapus* „рака“, а во $\acute{\alpha}\lambda\iota\alpha$ латинска форма од грч. $\acute{\alpha}\lambda\lambda\alpha$.

4. Во првата колона ред 20 од транскрипцијата КОМАТАМΠΕΛΟΝ во читањето авторот добил $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\tau(\alpha)\cdot\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$. Зборот $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\tau\iota$ го зеде во значење *парцела* („земљиште“), а во коментарот на стр. 189 вели „али $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\tau\iota$ у значењу парцеле (земљишта) немам документовано.“ Ако го сметаше ова значење за сигурно, авторот требаше зборот $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\tau\iota$ да го одбележи и во речникот на стр. 191.

Ние мислиме дека во КОМАТАМΠΕΛΟΝ имаме еден збор, еден $\acute{\alpha}\pi\lambda\acute{\alpha}\zeta\ \lambda\epsilon\gamma\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\nu$, сложен во вториот дел како што се сложени и $\chi\epsilon\rho\sigma\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$, кое е познато и од нашиот натпис (употребено на 2 места) кол. II ред 15 и 17, и $\acute{\epsilon}\xi\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$ познато од византиските споменици^{4a}). Прашање е само кој основен збор се крие во првиот дел на сложеницата: дали $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}$; ако е $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}$, во кое значење е земено: дали во значење *парче* т. е. *парче лозје* одн. *мало лозје* или во значење *удирање, сечење, сеча* т. е. *исечено* или *искорчено лозје*, поправо во она значење во коешто се употребува и новогрчкиот збор, сложен од истите елементи $\kappa\omicron\lambda\tau\omega$ и $\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ само во обратен ред, $\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\kappa\omicron\pi\iota$. Но во тој случај би сме имале еден синоним за веќе два пати употребеното $\chi\epsilon\rho\sigma\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$, што е помалу веројатно оти ние тука очекуваме збор со противно значење; од друга пак страна тешко е веројатно за толку доцно време да се претпостави првобитно, етимолошко значење на зборот $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}$ = $\kappa\omicron\mu\acute{\eta}$, кога зборот веќе се имаше сосема тесно конкретизирано во значењето *парче* и *малу*.

Како што рековме, ние тука можеме да очекуваме еден збор со противно значење, еден антоним на $\chi\epsilon\rho\sigma\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$, т. е. не *суво, запуснато* туку *рабошено, зелено* и *бујно лозје*. Со ова значење најарно се слага византискиот збор $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$, од латин. *comatus* (како pp. од *comog* I. кое е во крајна линија пак грчки збор — $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\omega$). Уште во старогрчкиот $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\omega$ и $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\eta}\tau\eta\varsigma$ се употребувани во врска со $\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ во значење кое наполно одговара на претположеното⁵).

Значи во $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$ имаме, како што рековме, еден $\acute{\alpha}\pi\lambda\acute{\alpha}\zeta\ \lambda\epsilon\gamma\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ сложен од византиско-латинско-грчкото

^{4a}) В. Соловјев—Мошин, Грчке повеќе српских владара, стр. 390; ср. XLII 32, 59.

⁵) Chrysostom. kaj H. Stephan. Thes. Gr. I. s. v. $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\omega$, p. 1773 B sqq.; $\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ τοῖς φύλλοις $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\omega\varsigma$; cf. Arist., De mundo c. 4; Heraclit. Alleg. Hom. p. 461; Callim. H. in Dian. 41 и, нарочно, огас. ap. Schol. Eur. Or. 1401: $\acute{\alpha}\rho\tau\epsilon\lambda\omicron\nu$ $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\alpha}\omega\varsigma\alpha\nu$ βότρυσι. В. и H. Steph. ibid. s. v. $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\eta}\tau\eta\varsigma$, p. 1776 D: $\eta\epsilon\mu$ $\kappa\omicron\rho\mu\acute{\eta}\tau\eta\varsigma$ $\lambda\epsilon\mu\acute{\omega}\nu$ Eur. Hipp. 210 Pratum comans h. e. Pratum herbidum...

κοράτος и ἀρετός аналогно на антонимот χερσάρτελος, сложен од χέρσος и ἀρετός, каде што κοράτος е спротивното од χέρσος. Колку што можевме да утврдиме, зборот не е досега забележен во грчкиот јазик и вознат е само од нашиот натпис, но тоа не значи дека се работи за локален термин, како што е на пр. слов. ζαγόνια. Факт е дека на нашиов терен грчкиот речник бележи еден збор досега непознат во грчкиот јазик и овој факт ние мораме нарочно да го одбележаме и истакнеме.

5. Во втората колона ред 23—24 погрешно е прочитано ἴδων нам. παίδων (в. напред меѓу погрешните транскрипции под бр. 6).

6. Во втората колона ред 24—25 погрешно е прочитано κ' εἰ τις βούληθεν ἀπάρη, νὰ ἔχη... нам. καὶ εἰ τις βούληθῃ νὰ πάρῃ... иако е „транскрипцијата исправна К' Ἡ ΤΗΣΒ8 ΛΗΘΗΝΑΠΑΡΙΝΑ ΕΧΕΙ... Несватливо е зошто е изменето βούληθῃ во βούληθεν кога последното не постои со таков акцент во таква употреба и во она време.

7. Во третата колона ред 11—12 погрешно е изменета правилно транскрибираната форма ἀρχιεπισκοπῆς во ἀρχιεπισκοπί(α)ς, веројатно под влијание на славјанската форма *архиепископија*.

8. Кај овие грешки неизбежни беа и погрешките во преводот на спомнатите погрешно транскрибирани и погрешно прочитани места. Покрај овие погрешно преведени места треба да се спомене и еден правилно транскрибиран и прочитан збор во втората колона ред 12—13 — νομοδότου којшто Марковиќ го преводи со „законодавац“, иако таков збор тешко да може да се најде во некој речник, оти νομοδότης е оној збор што би можел да одговара на срп. „законодавац“ до слово; само што нашиов натпис има νομοδότης кое може да биде во извесна смисла ἀπαξ λεγόμενον, оти формата νομοδότης ја нема ни еден од познатите грчки речници и глосари. Како е тоа презиме одн. прекар на обичен свештеник — ἱερέως Παύλου τοῦ νομοδότου, малку е чудно како да не се запре авторот пред овој епитет и да не настои да го разреши правилно. Каков е тој поп со прекар *законодаш*ел? Но формата νομοδότης не е позната од друга страна, барем нам не ни е позната, а уште помалку со она значење. Се разбира дека а рiогi не е невозможено да постои прекар одн. презиме *законодаш*ел иако е лицето што го носи поп, но формата тера на размислување.

Во сушност не се работи за никаков „законодавац“ и авторот требаше само да го побара зборот νομοδότης кај Х. Стефанус и ќе видеше дека не е во првиот дел на сложениот збор грчкиот основен збор νόμος „закон“ а латин-

скиот *πυμνις* во една дотерана грчка форма *νόμος* и во деминутивот *νομιών⁶⁾*, т. е. *пара, грош*. *Νομοδότης* и во нашиов случај *νομιодότης* е оној калуѓер или свештеник што држи пари на манастирот одн. црквата и што дава награди, плати и дарови, една посебна должност која според Л. Диндорф му одговара на среднолатинското *elemosynarius*. За нас е тука од посебен интерес формата *νομιодότης* која е, колку што нам ни е познато, за прв пат забележена на нашиов натпис. Повторно еден збор кој треба да се одбележи и истакне.

Од невнимателност бројот Γ', којшто е добро транскрибиран и прочитан во првата колона ред 15: СТА(Y)Ρ8С Γ' ХΑΛΚ8С, погрешно е преведен со „четири (нам. три) метална крста“. Ни изразот „метална“ не одговара оти е многу широк по значење. Треба да се остави или „бронзана“ или „од туча“.

Поради погрешно прочитаното *μάνου, ἄλλα* нам. *равноуάλια* дојде до неизбежни грешки во преводот (во I. кол. ред 14—15) каде што се вели „друга два (т. е. *литургика*, дополнето од мене) *окована*“, а пред тоа „... и још један *литургик српском руком*“ (подвлечено од мене)⁷⁾. Местото требаше да гласи во преводот: „и још један *литургик српски*“ (или, можеби, поточно преведено: „и уште една *српска* книга — *служебник*“); два *бронзана свеќњака*; три *бронзана крста*...“ Местата погрешно преведени ги подвлековме за да се види дека поради грешката во читањето на еден збор ΜΑΝΟΥΑΛΙΑ настанаа разни грешки во преводот, каде што мораше и истиот збор ΧΑΛΚΑ во двете места, еднаш да го преведе со „окована“ а другиот пат со „метална“, се разбира, и двата пата погрешно.

Авторот оправдано се задржа кај зборот ΕΓΓΟΜΕΝΟΥ од кол. I. ред 19—20, се обиде да го разреши и го објасни со *ἐγγουμένου*, но правилно постапи кога го зеде со резерва и не ја измени оригиналната форма а ја остави како што е во транскрипцијата. Сметаме дека постои поголема веројатност ΕΓΓΟΜΕΝ8 да се поврзе со СТА(Y)ΡΟΝ како придавка и во неа да се крие еден *lapsus calami* или за

⁶⁾ H. Steph. s. v. *νομοδότης* ... Sed *νομοδότης* vocatur in Codd. Regg. in quinta pentade: ὁ νομιодότης διδοὺς τὰ νομια τοῖς κληρικοῖς καὶ τοῖς πένησι, i. q. in monasteriis elemosynarius. Cf. ibid. s. vv. *νομιός* et *νομιών*.

⁷⁾ Погрешното читање и превод „српском руком“ даде повод и на М. Коровиќ-Љубинковиќ да претера во истакнувањето на овој погрешен израз: „спомине се и наглашава: *служабник* (и то баш *служабник*) *српском руком*...“ (о. с. стр. 182, бел. 33.). Нема никакво нагласување на „српската рака“, само се спомнуваат две српски книги од инвентарот на црквата — „српски апостол“ (?) „и уште една *српска* книга — *служебник*“.

ἐγκομμένον (нам. ἐγχεκομμένον) или, што е поверојатно, за ἐγχομμμένον⁸).

На крајот сметаме за нужно да направиме и неколку методолошки забелешки. Во објасненијата и во изведувањето на поедини словенски зборови и форми авторот не појдува од старословенскиот, како што би требало кога се работи за словенски зборови од XIV век, туку недоследно ги изведува и објаснува едните од новиот српски а другите од рускиот јазик. Така на пр. *Лескоец* одн. *Лесковец* го изведува и објаснува од срп. *Лесковац* нам. од стсл. Лѣсковѣцъ, нарочно кога во оригиналот (од натписот) ја имаме автентичната форма ΛΕΑΣΚΩΒΤΖΟΥ, која може да се објасни и изведе само од старословенската форма⁹), или кога го изведува погрешно транскрибираното и прочитаното *Доци* (Δότζους) од срп. форма *долац* (на две места: во текстот и во резимето) или *Дворци* (Δβόρτζους) од срп. форма *дворац* (во резимето) наместо да ги изведе од стсл. *дольць* и *дворьць*, а зборот *загон* (во резимето) го изведува од глаголот

⁸) Дека 8 може да стои нам ON, како грешка на препишувачот, донекаде се потврдува со графијата ἀνατολѡб употребена два пати нам. ἀνατολѡν (или ἀνατολѡν, според ортографијата на пишуваачот). Ако е оваа констатација точна, тогаш 8 и во формата Δ8κοτζερεβη/ν може да се сфати како ON и да се изведе заклучение дека и кај називот *Ла/окочерев* во првиот слог имаме назал Ж (голем јус) којшто можел во XIV век да биде добро запазен и кој дал во новите македонски говори, во брсајките а а во мијачките о. Но горната графичка особина би требала подобро да се провери на повеќе материјал т. е. и на други натписи од она време.

Во секој случај формата ἀνατολѡб е чудна и дава повод да се верува во горната претпоставка, пак и формата ἐγγομμένον нам. ἐγκομμμένον одн. ἐγχομμμένον повеќе одговара одошто да се објасни како месна форма нам. ἐγγομμένον, оти има повеќе разлози за тоа.

⁹) Што се однесува до фонетската особина во изговорот на слов. * како ea кај формите Βελασκόβου и Λεασκόβτζου, добро е одбележена и илустрирана со други постари аналогии, само што не е, а веројатно и не можеше да биде, издоста истакнат фактот дека и кон крајот на XIV век во Охрид и Охридско * го имал запазено стариот слов. изговор, што е од особена важност за македонската историска фонетика, за кое нешто ние зборуваме во *Мак. јазик* III бр. 8—9 (од октомври—ноември 1952 год.).

Тука мораме пак да укажеме на неточното известување на Мирјана Коровиќ-Љубинковиќ во напред спомнатата статија на стр. 182 во заб. 33 „Данас се село назива Лескоец, меѓутим у натпису XIV века у цркви Константина и Јелене оно се зове Лесковац.“ Автентичната форма не е сосема точно предадена ни кај Радивоје Љубинковиќ, Црква Светог Вознесења у селу Лесковцу код Охрида, СТАРИНАР (спомнатиот том-книга) на стр. 193 во заб. 1: „У попису имања из друге половине XIV века цркве Светих Константина и Јелене у Охридску селу Лескоец — како се данас село зове — помиње се као Лесковец. У чланку сам задржао стари сувремени назив.“ Селото Лескоец во XIV век се викаше Лѣсковѣцъ или Лѣсковецъ (читај: Леасковец), што може да се види од неговата грчка генетивна форма Λεασκόβτζου.

„zagnati“, земен во руска форма наместо да го земе во стсл. форма „загнати“. — Во овој вид забелешки влегува и предавањето на автентичните (народни) месни називи Велгошти одн. Велгошчи и Лакочереи одн. Локочереи со Велгоште или Велгошче и Лакочери, иако авторот можеше кај некои други правилно да ја предаде народната форма (на пр. Канео, Лескоец).

Авторот настојуваше во читањето на натписот да спроведе речиси доследно една правилна ортографија и граматика во кое нешто отиде доста далеку, оти и чисто византиски форми, карактеристични за она време, како што се στιχεράριον, τριώδιον, πεντηχοστάριον, ψαλτήριον, τετραβαγγέλιον, περὶ βόλιν ги поправа и дополнува во στιχεράρι(ο)ν, τριώδι(ο)ν итн. за да ги изедначи по форма со εὐχολόγιον, ἀρπέλιον, χωράφιον εὐαγγέλιον, што сметаме дека не е потребно, а не е ни оправдано, оти се губи една битна црта на јазикот од она време: мешање на народни и литературни форми. Мислиме дека авторот требаше да се задржи кај поправањето на правописот, а да не завлегува во дотерување на јазични особини и граматика, оти тука е тешко да се најде вистинската мерка, така да желбата за некаква доследност може да доведе токму до апсурд. На пр. авторот не ја поправи погрешната форма μῆνους во μῆνός, а ја остави да фигурира во текстот онака како што ја најде, што ние сметаме дека е исправно, но формата ΣΤΙΧΕΡΑΡΙΝ дополу ја поправи во ΣΤΙΧΕΡΑΡΙ(Ο)Ν, а да одеше доследно, требаше да ја предаде со ΣΤΙΧΗΡΑΡΙΟΝ, како што направи со ΤΕΤΡΑΒΑΓΓΕΛΙ поправајќи го во ΤΕΤΡΑΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ, каде што се создала форма со тежок хијат којашто не ја познава народниот јазик. Ние сметаме дека требаше да ги запази оригиналните форми, а не да ги поправа и дополнува, оти со ова наполно се губи сликата на оригиналот. За правописната пак грешка ὁλλόχρονον, каде што е двојно λ написано или случајно или од непознавање на ортографијата, сметаме дека авторот требаше да ја предаде во правилна форма: ὁλ[λ]όχρονον.

Авторот зад фотографијата на натписот ни ја предаде и транскрипцијата негова копирајќи ги колку можеше поверно буквите од оригиналот веројатно со желба да ни ги дополни и илустрира поарно сите оние места кои не се доста јасни на самата репродукција одн. на клишето, но и тука не се држеше доследно до принципот, туку ни ги предаде и сите оние дополнети празнини (оштетени места) со истиот тип букви нам. да ги остави сите оштетени места во транскрипцијата празни, за да се види дека тоа е копија на оригиналот.

При објаснувањето и преводот на зборот ἐκλογάδιον во изразот ῥηναῖον ἐκλογάδιον авторот се задоволи да ни го предаде објаснението „празнични минеј“ кое му го дал

проф. Л. Мирковиќ, а требаше да не упати на Н. Stephanus, s. v. ἐκλογάς и ἐκλογεῖον¹⁰).

За σταυρόν нам. σταυρόν покрај констатацијата „може бити фонетског порекла“ (во коментарот на стр. 189) можеше да ни приведе некоја аналогија, на пр. ξέρω нам. (ἡ)ξεύρω или ἀρεῖα нам. εὐρεῖα.

Кај прекарите Кучкар и Мамин не се задржува ни М. Марковиќ ни авторот на другата статија во истиот број на Старинар за датата и ктиторите на црквата Константин и Елена, иако се работи по секоја веројатност за словенски прекари од кои вториот е познат од една грамота на крал Ст. Душан I од 1335 година од ман. Трескавец¹¹) Кир Никола Мамин од нашиот натпис е секако некој угледен феудалец од западна Македонија, ако не и од самиот Охрид, и можеби е син или внук на оној Мамин од Душановата грамота.

Заради илустрација пак сметам за потребно да го изнесам и моето читање на целиот натпис како заклучение на моите белешки.

Ἀνηγέρθη ἐκ βάρων θεμελίων καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος θεοστέπτων βασιλέων καὶ ἱσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης διὰ συνδρομῆς κόπου καὶ ἐξόδου τοῦ τιμωτάτου Παρθενίου ἱερομ(ονάχου).

Ἔστω γνωστὸν πάντων¹²). ἀκολουθίης | τῆς ἐκκλησί(ας)¹³· εὐαγγέλιον¹⁴ ἐγκοσμῇ | μένον¹⁵) καὶ ἄλ(λ)ον λιτόν, ἀπόστολον, | παρακλητικόν, μνηαῖον¹⁶) ἐκλογάδι | он ὁλ[λ]όχρονον καὶ ἄλλον μνηαῖ | он τριῶν μνηῶν καθημερινόν, σ(τι) χεράριν¹⁷), καὶ ἄλλον μνηαῖον¹⁸) ἐνὸς μῆ | νοῦ Μαῖου καθημερινόν, τριῶδιν¹⁸) | πεντηκοστάριν¹⁹), ψαλτήριν, πατε | ρикόν, тетраβαγγέλι, εὐχολόγιον, | λειτουργи(кѧ)²⁰) δύο καὶ ἄλλον τοῦ ἀγίου | Βασιλ(ε)ίου, Ξανδό-
пүүлон, ἀκολουθί(ε)ς, | ἐξοδιαστικόν, συναξάρια²¹) δύο κομ(μ)α-

¹⁰) Н. Steph. s. v. Ἐκλογάς, ἀδос V. Ἐκλογεῖον. Formam Graecobarb. Ἐκλογάδιν vel Ἐκλογάριν annotavit Ducang., suspicaturque ἐκλογάριν scribendum esse pro ἐκλογάδιν: sed ἐκλογάδιν tuetur Ἐκλογάδιον quattuor Evangelistarum apud Montef. Bibl. Coisl. p. 249, f. 157. L. Dindorf; и s. v. Ἐκλογεῖον, τὸ Suidae i. q. ἐκλογάς: nam hac voce illam exponit: videtur autem utraque significari Quod e multis selectum est s. excerptum.

¹¹) Стојан Новаковиќ, Законски споменици српских држава средњега века, стр. 666 (Манастир Трескавец — Краљ Стефан Душан I год. 1335 — „XXII Стась въ Кривогаштанехъ, коупеница отъ кврѣ Лета Арѣггропоула. Тоугере и друга стась што је приложиѣ Маминѣ за доушоу си.“

Името на Кир Никола Мамин е секако поважно за датирање на црквата К. и Е. одошто поп Стефан, оти е дадено цело со реткиот прекар Мамин кој може да се поврзе со поголема сигурност со истиот прекар од Душановата грамота.

¹²) Написано: ΕΣΤΟΓΝΟСТΟΝΠΑΝΤΟΝ. — ¹³) Нап. ΤΥΣΕΚΛΑΪΣΙ. — ¹⁴) Нап. ΕΒΑΓΓΕΛΙΟΝ. — ¹⁵) Нап. ΕΓΓΟСМΙΜΕΝΟΝ. — ¹⁶) Нап. ΜΗΝΕΟΝ. — ¹⁷) Нап. СΤΗΧΕΡΑΡΙΝ. — ¹⁸) Нап. ΤΡΙΟΔΗΝ. — ¹⁹) Нап. ΠΕΝΤΙΚΟСТАΡΙΝ. — ²⁰) Нап. ΔΙΤΕΡΓΙ. — ²¹) Нап. СΙΝΑΞΑΡΙΑ.

τια, σερ|βικὸ(ν) ἀπόστολ(ον)²² (?), καὶ ἄλλ(ον) λ(ε)ιτουργι(κὸν)
σερβικό(ν), μανου|άλια χαλκᾶ δύο, στα(υ)ροὺς γ' χαλκοῦς, |
φαιλόνια²³ δύο καὶ στιχάρια δύο, πε|τραχήλια²⁴ δύο καὶ τρίτον
χρυσόκλα|δάριον²⁵, ἐπιμάνικα χρυσοκλαδᾶ|ρικα²⁶ καὶ ἔλ(λ)ον
ἐπιμάνικα, στα(υ)ρὸν ἐγκο|(σμη)μένον²⁶, ἔτι δὲ κοματάμπελον
εἰς τοὺς|Πέστζους, πλ(ησίον) ἐξ ἀνατολῶν²⁷ τοῦ ἱερέ|ως²⁸
Στεφάνου, ἐκ δυσμῶν²⁹ τῆς Ὀδηγήτρι(ας), |ἀμπέλιον εἰς τοὺς
Δβόρτζους, |πλησίον ἐξ ἀνατολῶν τῶν|παιδιῶν³⁰ τοῦ Ἰανούτα
καὶ γύρο|θεν³¹ πλησίον τῆς ὁδοῦ, ἕτερον(ον)|ἀμπέλιον αὐτοῦ,
ἄνωθεν τῆς|ὁδοῦ, ἕτερον ἀμπέλιον εἰς τ(ήν)|Τζεκόβστιναν,
πλησίον ἐξ ἀνα|τολ(ῶν) τοῦ Παντάπα καὶ ἐκ δυσμῶν³²|πλησίον
τῆς θυγατρὸς³³ τοῦ Κου|τζκάρα καὶ ἕτερον ἀμπέλιον κάτω-
|θεν³⁴ τῆς Βελγόστης, πλησίον³⁵ ἐξ ἁ|νατολῶν²⁷ ἱερέως²⁸)
Παύλου τοῦ νο|μιόδοτου, ἐκ δυσμῶν²⁹ πλησίον|τοῦ ἁγίου
Ἰω(άννου) τοῦ θεολόγου, ἕτερον(ον)|χερσάμπελον εἰς τὴν Λόκβαν,
πλ(ησίον)|ἐξ ἀνατολῶν²⁷ τῆς ὁδοῦ, ἕτερον|χερσά(μ)πελον το-
ποδεσίᾳ Ταρνόβω³⁶, |πλησίον ἐξ ἀνατολῶν³⁷ ἔως³⁸ τοῦ Φα-
πία καὶ ἐκ δυσμ(ῶν)³⁹ πλ(ησίον) ἔως³⁸ τῆς ὁδοῦ, |ἕτερον πε-
ριβόλιν⁴⁰ εἰς τοὺς Βελ|λιγόστας, ἐξ ἀνατολῶν³⁷ πλ(ησίον) τῆς
ὁδοῦ|καὶ ἐκ δυσμῶν⁴¹ τοῦ Νικολήτζα καὶ τοῦ|ἱερέως²⁸ Θεοδώ-
ρου⁴² καὶ ἐκ βορρᾶ τῶν παί|δων⁴³ τοῦ Τζαούσι· καὶ εἰ τις⁴⁴)
βουλη|τῇ νὰ πάρῃ⁴⁵, νὰ ἐχῇ⁴⁶ ἀρὰς τ(ῶν)|ΤΙΗ' θεοφόρων⁴⁷ |
τῶν ἁγίων καὶ θεοστέπτον⁴⁸ βασιλέ(ων)|... |χωράφιον⁴⁹ εἰς
τὴν Λουκοτζέρεβη, |πλ(ησίον) ἐξ ἀνατολῶν²⁷ τοῦ παπ(π)ᾶ Στε-
φάνου|καὶ ἐκ δυσμῶν⁴¹) πλησίον κ(ὺρ) Νικολάου|τοῦ Μαμινού,
ἕτερον χωράφιον εἰς [τὴν] αὐτὴν τὴν Λουκοτζέρεβη, |πλ(ησίον)
ἐξ ἀνατολῶν τῆς δημοσίας|ὁδοῦ, ἐκ δυσμῶν⁵⁰ πλ(ησίον) τῆς
ἁγίας Βαρ|βάρας, ἕτερα ζαγόνι(α) δ' εἰς τὰ Κενὰ|Μαρία εἰς
τὸ Παράκαστρον⁵¹, πλ(ησίον) ἐξ ἁ|νατολῶν²⁷ ἔως³⁸ τοῦ
Νήντζου κα· ἐκ|δυσμῶν⁵⁰ τῆς ἁγιωτάτης ἀρχιεπι|σκοπῆς, ἕτε-
ρον χωράφιον εἰς τὴν|Σούσιτζα, πλ(ησίον) ἐξ ἀν(α)τολῶν²⁷ καὶ
ἐκ δυσ|μῶν⁵⁰ τῆς ὁδοῦ, ἕτερον χωράφιον|εἰς τὴν Σούσητζαν,
πλ(ησίον) ἐξ ἀνατολ(ῶν)|τῆς ὁδοῦ καὶ ἐκ δυσμῶν⁴¹ ἔως³⁸ τοῦ
Θεοδώ|ρου⁵² τοῦ Κουβουκλησιου, ἕτερον χωρά|φιον⁴⁹ κά-
τωθεν³⁴ τοῦ Βελεαστόβου, ἔ|τερον χωράφιον⁴⁹ δύο ζαγόνια εἰς
τ|Πα|ράκαστρον, πλ(ησίον) ἐξ ἀνατολῶν²⁷ τῆς ὁδοῦ|καὶ ἐκ
δυσμῶν⁵⁰ τῆς Περιβλέπτου, ἕτερον(ον)|χωράφιον⁴⁹ κάτωθε(ν)³⁴ τοῦ
Λεασκόβτζου, |πλ(ησίον) ἐξ ἀνατολῶ(ν) Ἰω(άννου) τοῦ θεολό-

²²) Слабо читливо. — ²³) Нап. ФЕЛОННА. — ²⁴) Нап. ПЕТРАΧΙΔΙΑ. —
²⁵) Нап. ХРИСОΚΛΑΔΑΡΙΚΟΝ. — ²⁶) Нап. ЕРГОМЕНЪ. — ²⁷) Нап. АНА-
ТОΛΟΝ. — ²⁸) Нап. ΤΕΡΕОС. — ²⁹) Нап. ΔΥСМОН. — ³⁰) Нап. ΕΞΑΝΑΤΟ-
ΛΟΝΤΟΟΝ ΠΑΙΔΙΟΝ. — ³¹) Нап. ΓΗΡΩΘΕΝ. — ³²) Нап. ΔΥСМОН. — ³³) Нап.
ΘΙΓΑΤРОС. — ³⁴) Нап. ΚΑΤΟΘΕΝ. — ³⁵) Нап. ΠΛΙСΙΟΝ. — ³⁶) Нап. ΤΟ-
ΠΟΘЕСΙΑ ТАРНОВО. — ³⁷) Нап. ΕΞΑΝΑΤΟΛΩ. — ³⁸) Нап. ΕОС. — ³⁹) Нап.
ΔΥСМ". — ⁴⁰) Нап. ΠΕΡΙΒΟΛΗΝ. — ⁴¹) Нап. ΔΗСМОН. — ⁴²) Нап. ΘΕΩΔОРЪ.
— ⁴³) Нап. ΤΟΝ ΙΕΔΩΝ. — ⁴⁴) Нап. К, Η ТΗΣ. — ⁴⁵) Нап. ΠΑΡΙ. — ⁴⁶) Нап.
ΕΧΕΙ. — ⁴⁷) Нап. ΘΕΟΦΟΡΟΝ. — ⁴⁸) Нап. ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ К, ΘΕОСТΕПТОН.
⁴⁹) Нап. ХОРАФІОН. — ⁵⁰) Нап. ΔΥСМОН. — ⁵¹) Нап. ΠΑΡΑΚΑΣΤРОР. —
⁵²) Нап. ΘΕΩΔОРЪ.

γου | τοῦ Κανεβοῦ καὶ ἐκ δυσμῶν⁴¹⁾ ξως³⁸⁾ τῆς ὁδοῦ, | ἕτερον
χωράφιον⁴⁹⁾ κάτωθεν³⁴⁾ τῆς Βελι | γόστης, π(λησίον ἐξ ἀνατ)ολῶν
τῆς ὁδοῦ | καὶ ἐκ νότου ΝΟΠΑΤΗ, ἔτε | ρον χωρ(άφιον)⁴⁹⁾
. . . . (τῆς Βε)λιγόστης | : ου |

Скопје.

М. Д. Петрушевски.

RÉSUMÉ

M. D. Petruševski: ANNOTATIONS SUR L'INSCRIPTION GRECQUE DE L'ÉGLISE SAINTS CONSTANTIN ET HÉLÈNE D'OHRIID

L'auteur des Annotations donne quelques corrections des transcriptions, leçons et traductions fausses de la susdite inscription, publiée par Miroslav Marković dans STARINAR N. S. II (Belgrade 1951) pp. 185—92.

I) Transcriptions fausses

1. L. O au lieu de la transcription ΠΑΝΑΝΘΕΗΤΟC, donnée en ligature et la leçon πάν[αν]σεπτος; le texte de l'inscription n'a que ΠΑΝΘΕΗΤΟC.

2. Col. I, 1,5 au commencement, au lieu de la transcription OAA et sa leçon [όλλο], comme dittographie du suivant ὀλλόχρονον, le texte a encore lisible ON qui est la fin du mot de la ligne précédente ΕΚΑΟΤΑΔΙ ON.

3. Col. I 1, 13 à la fin la transcription a CΕΡΒ (?), dans la ligne suivante, marqués comme peu sûrs, ΗΟΥ, comme sûrs O. AC, peu sûr Y et un peu plus haut posés OX (sûrs), puis sûr K, peu sûr A et sûr B, dont la leçon est à la page 187: σερβ νοουο άσου οχ κ' ἄλλ[ον], qu'il interprète à la page 189 comme corruptiële de ΗΚΟ. ΑСΗΜΟΥ „par une main serbe en argent“. — Dans le texte de l'inscription est encore lisible CΕΡ/ΒΙΚΟ, tandis que le mot suivant est peu sûr. Nous en proposons la leçon ΑΠΟCΤΟΛ c'est-à-dire ἀπόστολον „un livre des épîtres serbe“. Au lieu du transcrit K, AB le texte a K, AA c'est à dire ΚΑΙ ΑΛΛΟΝ et il n'y a aucune „faute du copiste“.

4. Col. I 1. 21 au lieu de la transcription ΕΙC T8C ΔΟΤΖ8C et sa leçon sûre εις τοὺς Δότεζους le texte n'a que ΕΙC T8C ΠΕCΤΖ8C. C'est l'habitation PEŠCI, connue aujourd'hui sous le nom du village Peščani ou Peštani, qui est situé au bord du lac d'Ohrid.

5. Col. II 1.6 à la fin au lieu de la transcription ΕΙCΤΙ le texte n'a que ΕΙCΤ' (=εις τίν).

6. Col. II 1. 23/4 au lieu de la transcription ΤΟΝΙΕΔΟΝΤ8ΤΖΑ8CΙ et sa leçon τὸν Ἰέδων τοῦ Τζαόβσι (ou le don devait être un nom propre, d'ailleurs inconnu) il faut lire ΤΟΝΙΕΔΟΝΤ8ΤΖΑ8CΙ c'est à dire τὸν παῖδων τοῦ Τζαόβσι (pour l'expression cf. un peu plus haut τὸν παιδίων τοῦ Ἡανοῦτα).

II) Leçons fausses.

1. Col. I 1. 1 au commencement la transcription ΕCΤΟΓΝΟCΤΟΝ-ΠΑΝΤΟΝ est lue ἐς τὸ γνωστὸν πάντων au lieu de ἕστω γνωστὸν πάντων (le byzantin comme le grec moderne a πάντων=πᾶσιν).

2. Passim. Avant les voyelles (l'abréviation) K, pour καὶ est par tout donnée κ', quoique la même abréviation se trouve aussi avant les consonnes. Ainsi κ' ἄλλον six fois au lieu de καὶ ἄλλον.

3. Col. I l. 14/5 le mot (de la transcription) ΜΑΝΘΑΛΙΑ „grand chandelier de l'église“ est mal entendu et divisé en μάνου (comme du latin *manu*), ἄλλα (interprété comme influence latine de *alia*), grave faute qui donna lieu à M-me M. Corović-Ljubinković (v. la revue citée à la page 182, n. 33) de la souligner particulièrement „srpskom rukom“ („par une main serbe“), v. plus haut.

4. Col. I l. 20 la transcription ΚΟΜΑΤΑΜΠΕΛΟΝ est résolue en κομμά[τια]: ἀμπελόν bien que M. Marković même avoue que la signification de κομμάτιον „parcelle; sol; terrain“ ne soit pas documentée et quoiqu'il n'existe aucune trace d'abréviation du mot κομμάτια. Il s'agit en effet d'un ἀπᾶς λεγόμενον κοματάριον, composé du byzantin gréco-latin κομάτος (lat. *comatus*, pp. de *comor*, l., dérivé de l'ancien grec κομάω) et ἀμπελος, comme un antonyme de χερσάμπελος (κομάτος étant opposé de χερσος). Pour la formation cf. encore ἐξάμπελον (tous termes techniques de la viticulture byzantine).¹⁰

5. Col. II l. 24/5 la transcription ΚΗΤΗΣΒΑΝΘΗΝΑΠΙΝΑ ΕΧΕΙ est lue Κ' εἰς βούληθεν ἀπάρη, γὰρ ἔχη (avec un changement du texte et des formes trop douteux et presque impossible) au lieu de καὶ εἰ τις βούληθῃ γὰρ ἀπάρη, γὰρ ἔχη...

6. Col. III l. 11/2 la transcription ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ dans la „solution“ est fausement changée en ἀρχιεπισκοπ[ι]α[s], probablement sous l'influence de la forme serbe du même mot grec (архиепископија).

III) Traductions fausses.

De tous les passages à faux transcrits et lus, dont la fausse traduction était inévitable, la plus grave faute est dans la „solution“ μάνου, ἄλλα (de ΜΑΝΘΑΛΙΑ) qui amena à une traduction tout insensée „et encore un (livre) liturgique par une main serbe; deux autres bordés en cuivre“. La leçon fausse de ΜΑΝΘΑΛΙΑ suscita une hypothèse et traduction incorrecte dans la ligne précédente: „deux morceaux (livres) des légendes (synaxares) par une main serbe“. — Le texte en avait συναζάρια δύο κομμάτια, σερβικ(ν) ἀπόστολ(ον) (?), καὶ ἄλλ(ον) λειτουργικ(ν) σερβικ(ν), μανούλια χαλκᾶ δύο, c'est à dire „deux livres des légendes, un livre d'épîtres (?) serbe, et un autre (livre) liturgique serbe, deux grands chandeliers de l'église en cuivre“.

Le mot-épithète νομοδότης est incorrectement rendu par „zakonodavac“ („législateur“), quoiqu'il s'agisse d'une forme rare, d'un ἀπᾶς λεγόμενον, pour ainsi dire, composé de νομίον (= νομμίον — de νόμος = νόμιμος) et διδωμι, v. H. Steph. s. v. νομοδότης. Le mot correspond d'après L. Dindorf à peu près au latin moyen *elemosynarius*.

Par mégarde Γ' (col. I l. 15) de la transcription et de la „solution“ est traduit par „quatre“.

IV) Inexactitudes dans la dérivation des mots et toponymes.

1. Le provincialisme ζαγόνια est dérivé du russe „zagnatj“;
2. Le toponyme Лесковец du serbe mod. Лесковац;
3. Доци et Дворци du serbe mod. долац et дворац.

Ils doivent être dérivés tous de l'ancien slave („загнати“, „Лѣсковьць“, „дольць“, „дворьць“.

V) *Inexactitudes dans la transmission des formes.*

Les formes byzantines στιχεράριον, τριώδιον, πεντηκοστάριον, ψαλτήριον, τετραβαγγέλιον, περιβόλιον, πετραχήλια sont rendues par des formes régulières de l'ancien grec στιχεράρι[ο]ν, τριώδι[ο]ν, πεντηκοστάρι[ο]ν, ψαλτήρι[ο]ν, τετραβαγγέλι[ο]ν, περιβόλι[ο]ν, ἐπιτραχήλια parfois inconséquemment (comme στιχεράριον au lieu de στιχηράριον).

La transcription ΕΓΓΟΜΕΝΟΝ (Col. I l. 19/20) et la leçon ἐγγόμενον est interprétée comme (un) provincialisme de ἡγουμένον et traduite par „iguman“ (abbé; prieur). — En effet un provincialisme ἐγγόμενος pour ἡγουμένος d'Ohrid est inconnu et impossible. Il s'agit probablement d'un *lapsus calami* du copiste, combiné peut-être avec une haplogogie de ἐγκεκομμένον ou bien, avec plus de vraisemblance, de ἐγκοσμημένον.

Nous devons remarquer qu'une part des transcriptions fausses est venue du fait que M. Marković n'a connu l'inscription qu'il a publiée que d'une reproduction (photographie) et qu'il ne se donna la peine de la visiter et au moyen de l'original de corriger les passages peu clairs du texte.

La description et les dimensions de l'inscription manquèrent, pour la raison déjà mentionnée, dans la publication de M. Marković. Elles étaient faites avec une esquisse de l'inscription par M. Bande, étudiant de la faculté de philosophie de Skopje, et nous les donnons aux pages 273—275 de nos Annotations.

Prešeren:

DEKLETOM — AD PUELLAS

Decidens vasta in regione caelo
manna, ieiuno cibis Israeli,
fluxit in vanum, nisi erat coacta
tempore iusto.

Fulgeat ros mane licet per arva,
dum manet frigus recreantis auras,
mox perit victus iubaris calentis
vi radiata.

Proditi florum varii colores
aeris verni modico tepore
defluunt, saevos ubi fundit aestas
fulmine nimbos.

Manna, ros, florum brevis, puellae,
praedicant sortem nitidae iuventae et,
ne qua sit segnis, graviter monent vos,
dum viget aevum.

Insolenter quae facie venusta
glorians ludis pueros petentes,
defleas quondam vetulae, caveto,
tristia fata!